

Locustella fluviatilis

(Wolf, 1810)

Strumieniówka

Rząd: wróblowe, podrząd: śpiewające, rodzina: pokrzewkowate

Status występowania w Polsce

Ptāk lęgowy, nieliczny, lokalnie średnio liczny na niżu; rzadko widywany podczas wędrówek.

Opis gatunku

Nieco mniejsza od sikory bogatki, a przy tym znacznie smuklejsza. Sylwetka jest typowa dla pokrzewek: wrzecionowata, z drobną głową i delikatnym dziobem. Ogon zaokrąglony. Wymiary: długość ciała 13 cm, rozpiętość skrzydeł 19–22 cm, masa ciała w okresie lęgowym 18 g. Upierzenie głowy, grzbietu i ogona jednolicie oliwkowobrzozowe. Spód ciała białawy. Na piersi wyraźne plamkowanie, ułożone w podłużne paski. Chmurkowanie pod ogonem jest wyraźniejsze niż u brzęczki. Nogi różowawe. Nieznacznie zaznaczony dymorfizm płciowy. Samiec o bardziej zielonkawym odcieniu z dobrze widoczną jaśniejszą brwią. Samica o mniej zielonkawym odcieniu, brew prawie niewidoczna. Upierzenie młodych ptaków zbliżone do dorosłych, w cieplejszych barwach (z żółtym odcieniem), zwłaszcza pod brzuchem i na głowie.

Możliwość pomyłki z innymi gatunkami

Zachodzi możliwość pomylenia strumieniówki z brzęczką *Locustella luscinioides* (A292) i świerszczakiem *Locustella naevia* (A290), jak również z pokrzewkami rodzaju *Acrocephalus*, głównie z występującą w podobnym siedlisku łożówką *Acrocephalus palustris* (A296). Rozpoznanie gatunku przy krótkotrwałej obserwacji z większej odległości lub bez lornetki jest bardzo trudne. Ptak prowadzi skryty tryb życia, co dodatkowo utrudnia weryfikację cech. W komfortowych warunkach obserwacji (np. śpiewającego samca) można zauważyć wyraźnie zaokrąglony ogon (co wyklucza trzcinniczka i łożówkę), oliwkowe ubarwienie oraz wzór na piersi i pod ogonem. Najpewniejszym sposobem na stwierdzenie obecności ptaka, jak również wykluczenie innych gatunków rodzaju *Locustella*, jest rozpoznanie głosu śpiewającego samca. Śpiew: monotonne i dość szybkie „dze-dze-dze-dze-dze...”, przypominające głos pasikonika. Niektórzy kojarzą ten śpiew z dźwiękiem wydawanym przez szybko pracującą maszynę do szycia. Śpiewa zwykle na krzewie, na wysokości 2–5 m.

Biologia

Tryb życia

Gatunek aktywny w dzień, samotniczy. Samiec śpiewa przede wszystkim w nocy.

Lęgi

Strumieniówka jest gatunkiem terytorialnym. Wielkość terytorium wynosi początkowo ok. 0,8 ha i może maleć podczas budowy gniazda do ok. 0,2 ha. W siedliskach optymalnych zagęszczenie śpiewających samców może wynosić maksymalnie 7–10/10 ha, przeciętnie jednak waha się w granicach 0,6–1,8/10 ha. Gniazdo buduje głównie samica. Umieszcza je na ziemi, czasem w płytkim dołku, najczęściej w pobliżu krzewu. Jest wówczas otoczone gęstą i wysoką roślinnością zielną. Może być także budowane na niewielkiej wysokości nad ziemią – leży wówczas na podstawie z gęstej roślinności zielnej lub krzewinek. Samiec śpiewa w odległości 8–80 m od gniazda, często zmienia stanowisko śpiewu. Początek składania jaj ma miejsce w 1. dekadzie czerwca. W zniesieniu jest najczęściej 5 jaj, rzadziej 4. Wysiadywanie jaj trwa 14–15 dni, bierze w nim udział głównie samica. Młode są karmione przez oboje ro-

dziców, gniazdo opuszczają po 10–11 dniach od wykucia, nie będąc jeszcze w pełni zdolnymi do lotu. Pod opieką rodziców pozostają jednak przez dalsze 2 tygodnie. W sezonie lęgowym strumieniówka wyprowadza tylko jeden lęg.

Wędrowki

Wędruje nocą, pojedynczo. Przelot wiosenny jest skoncentrowany głównie w maju, choć pierwsze ptaki pojawiają się w Polsce już pod koniec kwietnia. Jesienią większość ptaków odlatuje z lęgowisk do końca sierpnia. Pojedyncze osobniki mogą być obserwowane jeszcze we wrześniu.

Zimowanie

Zimuje we wschodniej Afryce, na południe od Sahary.

Pokarm

Pokarm stanowią głównie owady: motyle (postacie dorosłe i larwy), szarańczaki, pluskwiaki równoskrzydłe, muchówki, małe chrząszcze, jętki oraz pajęczaki i ich jaja. Pokarm zbiera wśród gęstej roślinności zielnej i krzewów, biegnąc po ziemi wśród opadłych liści. W lesie żeruje wzdłuż strumieni. Chwyta zdobycz na ziemi i liściach, rzadziej w powietrzu.

Występowanie

Siedlisko

Strumieniówka jest związana z zakrzewieniami i zadrzewieniami na terenach podmokłych. Spotykana również w pobliżu niewielkich śródpolnych oczek wodnych, o brzegach porośniętych krzewami. Wyraźnie preferuje obrzeża olsów i łągów oraz zbiorowiska roślinne dolin dużych rzek, gdzie występuje najliczniej. Typowe siedlisko strumieniówki to obszary pokryte przez krzewiaste formy wierzb, młody podrost leszczyny, brzozy lub olchy, z wysoką gęstą roślinnością zielną. Najczęściej są to wysokie trawy, pokrzywy, wierzówka błotna czy jeżyna.

Siedliska z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej, które mogą być istotne dla gatunku

6430 Ziołorośla górskie (*Adenostylin alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*)

91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnion glutinoso-incanae*), olsy źródłkowe

91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*)

Rozmieszczenie geograficzne

Nie wyróżniono podgatunków. Areal lęgowy strumieniówki obejmuje Europę Środkową i Wschodnią. Gatunek ten gniazduje od Niemiec na zachodzie, do doliny Irtyżu na wschodzie. Na północy areal gniazdowania gatunku sięga do południowej Finlandii, a na południu do północnej

Grecji i Morza Czarnego. Zimowiska strumieniówki rozciągają się w Afryce na południe od Sahary: od Kenii, przez Tanzanię, Mozambik, południowe Malawi, Zimbabwe do północnych krańców Republiki Południowej Afryki.

Rozmieszczenie w Polsce

Strumieniówka związana jest głównie z terenami nizinnymi, choć spotykana także w dogodnym dla siebie siedlisku na wyżynach do wysokości ok. 500 m n.p.m. W Polsce liczniejsza jest na północnym wschodzie niż w pozostałej części kraju. Zawsze liczniej występuje w dolinach większych rzek i na zalesionych obszarach bagiennych. Znaczne liczebności zanotowano w ostatnich latach na obszarach wokół Zalewu Szczecińskiego. Dość liczna jest na Warmii, Mazurach i w dolinie Wisły Środkowej. Największe liczebności osiąga na Podlasiu, nad Biebrzą i lokalnie nad Narwią. Liczna także w Wielkopolsce, nad Odrą oraz w dolinach Noteci i Warty. Dość wysokie liczebności zanotowano także w dolinach Pilicy i Nidy.

Status ochronny

Ochrona gatunkowa w Polsce: gatunek objęty ochroną ścisłą (Dz U z 2004 r. Nr 220, poz. 2237)

Status zagrożenia w Europie: S gatunek niezagrożony, którego status ochronny jest prawdopodobnie odpowiedni BirdLife International: SPEC 4

Dyrektywa Ptasia: Art. 4.2

Konwencja Berneńska: załącznik II

Konwencja Bońska: załącznik II

Występowanie gatunku na obszarach chronionych

Występuje na wszystkich obszarach chroniących tereny podmokłe, zwłaszcza częściowo zalesione. Bardzo liczna między innymi w parkach narodowych: Biebrzańskim PN i Narwiańskim PN, parkach krajobrazowych: Mazurskim PK, PK Doliny Dolnej Odry, Nadwarciański PK, Przemęskim PK, OChK Dolina Noteci.

Rozwój i stan populacji

Wielkość europejskiej populacji strumieniówki szacowana jest na 380 000–1 500 000 p. Najliczniej gniazduje na terenie Białorusi (100 000–140 000 p.). Druga pod względem liczebności jest populacja polska i łotewska (szacowane na 50 000–100 000 p.). Szacunek liczebności krajowej populacji nie jest jednak dokładny, ponieważ oparty głównie na pobieżnych kontrolach, a nie metodycznie prowadzonych liczeniach z uwzględnieniem nocnej aktywności głosowej samców. Trend liczebności populacji krajowej nie jest znany, choć prawdopodobnie jest ona stabilna. Na niektórych obszarach (odnogach Wisły Środkowej, nad Obrą i w dolinie Baryczy) zaznacza się w ostatnich dziesię-

cioleciach niewielka tendencja wzrostowa liczebności. W ostatnich latach znaczne liczebności zanotowano na obszarach wokół Zalewu Szczecińskiego (250 śpiewających samców) oraz w Iłskim PK (ponad 100 p.). Dość licznie gatunek występuje na Warmii, Pojezierzu Mazurskim i w dolinie Wisły Środkowej (od Zawichostu do ujścia Pilicy – 228 samców). Największe liczebności osiąga na Podlasiu, nad Biebrzą i lokalnie nad Narwią. Bardzo liczny także w Wielkopolsce, nad Odrą (między Brzegiem Dolnym a Głogowem ok. 200 samców) oraz w dolinach Noteci i Warty. Dość wysokie liczebności zanotowano także w dolinie Pilicy (od zapory w Smardzewicach do ujścia 124–149 samców) i w dolinie Nidy (45–60 p.). Liczna jest również na terenie Puszczy Boreckiej, choć brak dokładnych danych ilościowych dla tego obszaru.

Zagrożenia

Gatunkowi zagraża w Polsce:

- utrata siedlisk na skutek osuszania dolin rzecznych i likwidowania zarośli i zadrzewień łęgowych w dolinach rzek, zarówno śródpolnych, jak i śródleśnych.

Propozycje odnośnie do zarządzania

Należy:

- poważnie ograniczyć plany zabudowy hydrotechnicznej dolin rzecznych i plany przekształceń reżimu hydrologicznego rzek;
- użytkować doliny rzeczne zgodnie z dotychczasową ewidencją gruntów;
- zachować i odtwarzać lasy łęgowe nad brzegami zbiorników i cieków wodnych, zwłaszcza zalewowe;
- nie usuwać wszystkich lasów i zadrzewień nadrzecznych z międzywala (należy kształtować ich formę przestrzenną, tak by umożliwiały one przejście wielkiej wody i lodu);
- utrzymać w niezmienionym stanie śródpolne oczka wodne i śródpolne mokradła.

Dla uniknięcia nieporozumień wynikających z możliwości odmiennego rozumienia zapisów powyższego tekstu przez osoby należące do różnych grup zawodowych, należy go interpretować w duchu zapisów zamieszczonych w części wstępnej poradnika (T. 7., str. 19).

Propozycje badań

Należy zbadać:

- rozmieszczenie stanowisk i liczebność krajowej populacji łęgowej;

- wybiórczość siedliskową;
- sukces łęgowy;
- przeżywalność;
- rozmieszczenie zimowisk i tras przelotu krajowej populacji łęgowej.

Monitoring

- coroczna ocena liczebności populacji łęgowej (na podstawie liczby śpiewających samców) na powierzchniach losowych rzędu 100 km². Metodyka do ustalenia, lecz konieczne są liczenia nocne.

Liczenie strumieniówki należy rozpocząć przed świtem, nie później niż o godz. 4, i zakończyć najpóźniej o godz. 5.30. Powinny być przeprowadzone trzy liczenia w sezonie łęgowym. Pierwsze liczenie powinno odbyć się w połowie maja, a następne co dwa tygodnie.

Bibliografia

- BAZA DANYCH OSO – NATURA 2000. Zakład Ornitologii PAN. BAZA DANYCH POLSKIEGO ATLASU ORNITOLOGICZNEGO. Zakład Ornitologii PAN.
- BEDNORZ J., KUPCZYK M., KUŹNIAK S., WINIECKI A. 2000. Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna. Poznań, 640 s.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL/EUROPEAN BIRD CENSUS COUNCIL. 2000. European bird populations: estimates and trends. BirdLife Conservation Series No. 10. Cambridge, 160 s.
- CRAMP S., BROOKS D. J. (red.). 1992. Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. The Birds of the Western Palearctic. Vol. 6. Warblers. Oxford, 728 s.
- DOMBROWSKI A., NAWROCKI P., KROGULEC J., CHMIELEWSKI S., RZĘPAŁA M. 1994. Awifauna bocznych odnóg Wisły Środkowej w okresie łęgowym. *Not. Orn.*, 35, 1–2: 49–78.
- GOTZMAN J., JABŁOŃSKI B. 1972. Gniazda naszych ptaków. Warszawa, 284 s.
- HAGEMEIJER W. J. M., BLAIR M. J. 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds. Their distribution and Abundance. London, 903 s.
- MACKOWICZ R. 1989. Breeding biology of the River Warbler *Locustella fluviatilis* (Wolf, 1810) in north-eastern Poland. *Acta zool. cracov.*, 32: 331–437.
- SIKORA A. – dane niepublikowane.
- TOMIAŁOJĆ L., 1990. Ptaki Polski; rozmieszczenie i liczebność. Warszawa, 462 s.
- TOMIAŁOJĆ L., STAWARCZYK T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. Wrocław, 870 s.

Katarzyna Mokwa, Tomasz Mokwa